

MINISTER ŚRODOWISKA

Henryk Kowalczyk

Warszawa, dnia 12 lipca 2018 r.

DL-I.051.59.2018

**Pan prof. dr hab.
Tomasz Wesolowski**

/w imieniu sygnatariuszy/

Szanowny Panie Profesorze,

Odpowiadając na wystąpienie z dnia 6 maja 2018 roku w sprawie przyszłości Puszczy Białowieskiej i poprawy wizerunku Polski w świecie, na wstępie składam podziękowanie za zainteresowanie i wyrażoną troskę o stan Puszczy Białowieskiej, ekosystemu leśnego zachowanego dzięki miejscowej ludności, polskiemu leśnictwu i polskiej szkole ochrony przyrody oraz poniżej przedstawiam stosowne wyjaśnienia.

Ponieważ w przedmiotowym wystąpieniu używane są zamiennie frazy „ostatnie fragmenty pierwotnych lasów” oraz „las naturalny”, w pierwszej kolejności należy wyjaśnić szereg pojęć funkcjonujących w przestrzeni publicznej, które opisują stan naturalności w wieloraki sposób. W związku z faktem, że zagadnienia „lasu pierwotnego” oraz „lasu naturalnego” są złożone i niejednoznaczne, szereg umownych definicji zostało opracowanych przez międzynarodowe organizacje. Należy przypomnieć, że Polska jako członek Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO), posługuje się nazewnictwem wypracowanym na arenie międzynarodowej. Wiąże się to z faktem m.in. raportowania informacji na temat stanu polskich lasów na szczeblu międzynarodowym. W związku z powyższym należy wyjaśnić jakimi pojęciami się posługujemy i co one oznaczają. I tak „**Las pierwotny**¹ to naturalnie regenerujący się las z gatunkami rodzimymi, gdzie nie istnieją wyraźnie widoczne ślady działalności człowieka, a procesy ekologiczne nie zostały w istotny sposób zaburzone. Niektóre kluczowe cechy lasów pierwotnych:

- *wykazuje dynamikę lasu naturalnego, taką jak naturalny skład gatunkowy drzew, występowanie leżaniny, naturalna struktura wiekowa i naturalne procesy regeneracyjne;*
- *obszar jest na tyle duży, aby utrzymał swoje naturalne cechy;*
- *nie miała miejsca znacząca interwencja ludzka lub miała ona miejsce wystarczająco dawno temu, aby możliwe było przywrócenie naturalnego składu gatunkowego i naturalnych procesów (FRA 2015 r. Terminy i definicje, FAO 2012 r.)”.*

¹ definicje przedstawione w *Wytocznych Komisji Europejskiej pt. Natura 2000 i Lasy. Technical report —2015 – 088, Guidance on Natura 2000 and forests, Office for Official Publications of the European Communities, 2015*
http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm

Natomiast za „*Las naturalny* uznaje się las złożony z rodzimych drzew i niesklasyfikowany jako plantacja leśna (FAO, ocena zasobów leśnych 2000 r.)”.

Zgodnie z wyjaśnieniem FAO „*Plantacje leśne definiuje się jako las sadzony, który jest intensywnie zarządzany i spełnia WSZYSTKIE następujące kryteria w momencie sadzenia i dojrzałości: jeden lub dwa gatunki i jedna lub dwie klasy wieku oraz regularne odstępy.*

1. *W szczególności obejmuje: plantację o krótkiej rotacji dla produkcji drewna, celulozy i energii.*
2. *W szczególności wyklucza się: las obsadzony w celu ochrony lub odtworzenia ekosystemu.*
3. *W szczególności wyklucza: las ustanowiony poprzez sadzenie lub siew, który w stanie dojrzałości przypomina lub będzie przypominał naturalnie regenerujący się las.”².*

Niewątpliwie, aby móc zgodzić się z sygnatariuszami listu, że na obszarze polskiej części Puszczy Białowieskiej mogą znajdować się fragmenty pierwotnego lasu, sygnatariusze powinni przedstawić stosowny materiał naukowy potwierdzający tę tezę oraz wyjaśnić jasno o jakiej wielkości powierzchni jest mowa, i w którym dokładnie miejscu Puszczy Białowieskiej. W związku z przedstawionymi powyżej definicjami nie ma pewności czy użyte sformułowanie „ostatni fragment pierwotnego lasu” spełnia warunek *obszaru na tyle dużego, aby utrzymał swoje naturalne cechy*. W związku z powyższym powołując się na zasadę przezorności, czyli stan naukowej niepewności, bez potwierdzenia swoich tez nie można mówić, a tym bardziej uogólniać, że część Puszczy Białowieskiej, po polskiej stronie jest lasem pierwotnym.

Ponadto nie sposób przemilczeć faktu, że w polskiej części Puszczy Białowieskiej miała miejsce interwencja ludzka, a czy była i jest ona istotna? Sami stwierdzają Państwo, że „*po drugiej wojnie światowej Puszcza została podzielona między Polskę a Białoruś. W naszej części Puszczy, poza niewielkim wyłączonym z eksploatacji obszarem (6%, czyli ok 3,8 tys. ha z ok. 64 tys. ha), kontynuowano wyręby na skalę gospodarczą. Trwająca zaledwie 90 lat eksploatacja miała dramatyczny wręcz wpływ na Puszcze. W ciągu tego czasu znaczna część obszarów porośniętych pierwotnym lasem została wyrębana i zastąpiona przez plantacje*”. W związku z tym sami Państwo potwierdzają, że w przeszłości miała miejsce znacząca interwencja ludzka w ten obszar, zatem polska część Puszczy Białowieskiej, poza obszarem 6% (który zapewne w istotnej części znajduje się w granicach Białowieskiego Parku Narodowego i/lub rezerwatów) zgodnie z przytoczoną wcześniej definicją, nie jest lasem pierwotnym.

Zgodnie z przedstawioną definicją lasu naturalnego, każdy las złożony z rodzimych gatunków (z wyłączeniem plantacji leśnych) jest lasem naturalnym. Należy podkreślić, że w przedstawionej definicji nie jest wskazane pochodzenie lasu (czy był odnowiony w sposób naturalny, czy w sposób sztuczny, czy też metodą kombinowaną). Ponadto, powyższa argumentacja jest zbieżna m.in. z zapisami ustawy z dnia 7 czerwca 2001 r. o leśnym materiale rozmnożeniowym (t. j. Dz.U. 2017 poz. 116) zgodnie z którą za rodzimy drzewostan uznaje się *drzewostan autochtoniczny (czyli odnawiany naturalnie w sposób ciągły lub sztucznie z leśnego materiału rozmnożeniowego powstałego z leśnego materiału podstawowego znajdującego się w miejscu, w którym rośnie, lub w bezpośrednim sąsiedztwie tego miejsca) lub drzewostan powstały sztucznie z nasion pochodzących z tego samego regionu pochodzenia, w którym rośnie*.

² Org. PLANTATION FOREST (FRA 2020)

Planted Forest that is intensively managed and meet ALL the following criteria at planting and stand maturity: one or two species, even age class, and regular spacing.

Explanatory notes

1. Specifically includes: short rotation plantation for wood, fibre and energy.
2. Specifically excludes: forest planted for protection or ecosystem restoration.
3. Specifically excludes: Forest established through planting or seeding which at stand maturity resembles or will resemble naturally regenerating forest.

Szanowni Państwo, należy przypomnieć o historii żubra. Stwierdzają Państwo, że: „O wyjątkowości Puszczy decyduje to, że las ten powstał i na znacznym obszarze rozwija się bez udziału człowieka (red. powracam do treści Państwa wystąpienia, które wyklucza się z przedstawionym powyżej tekstem „W naszej części Puszczy, poza niewielkim wyłączonym z eksploatacji obszarem (6%), kontynuowano wyręby na skalę gospodarczą”). Żyje tu nadal wiele zwierząt, roślin i grzybów, które wyginęły już w innych lasach, w tym żubr - największe zwierzę lądowe Europy”. Otóż, należy odnieść się do faktu, że pierwotny zasięg tego gatunku obejmował prawie całą Europę, jednak na początku XIX wieku podgatunek żubra nizinnego (białowieckiego) występował już tylko w Puszczy Białowieckiej. Stanowiła ona jedyną naturalną ostoję gatunku. Liczebność populacji białowieckiej aż do wybuchu I wojny światowej oscylowała między 350 a 1898 osobników, a tuż przed wojną odnotowano 727 sztuk żubrów. **Działania wojenne i nasilone kłusownictwo doprowadziły do ich całkowitego wyćpienia.** W roku 1917 odnotowano zaledwie 121 sztuk żubrów. **Wiosną 1919 roku zginął ostatni żubr w Puszczy Białowieckiej. Ocalały jedynie żubry w hodowlach zamkniętych – zwierzyńcach i ogrodach zoologicznych.** Na koniec 1924 r. ich liczba wynosiła 54 sztuk, z czego tylko 3 osobniki (dwa byki i jedna krowa) żyły w Polsce.

Puszcza Białowiecka bez wątpienia ma znaczenie dla środowisk naukowych, które zajmują się opisywaniem bogactwa grzybów, roślin czy zwierząt, w tym przedstawiciele ww. królestw związanych bezpośrednio z obecnością martwych drzew. Obecnie w lasach Puszczy Białowieckiej występuje przeciętnie 88 m³ drewna martwych drzew w przeliczeniu na 1 hektar, a na ponad połowie obszaru ilość przekracza już 100 m³/ha.

Dlatego należy zadać sobie pytanie, czy ilość drewna martwych drzew nie jest już na tyle duża, że jest na wystarczającym poziomie, dla zachowania we właściwym stanie ochrony populacji gatunków zależnych od tego mikrosiedliska, a może jest już istotnym elementem ograniczającym gatunki związane z żywymi drzewami lub w mikroklimacie wytworzonym przez warstwę drzew żywych? Obecnie trudno jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie (brak wystarczających danych naukowych). Należy jednak mieć na uwadze, że duża ilość drewna martwych drzew może okazać się czynnikiem hamującym rozwój innych gatunków. Mam w świadomości, że jako naukowcy zajmują się Państwo zagadnieniami dotyczącymi nauk biologicznych i ekologii, a dla eksperta, który całe swoje życie zawodowe poświęcił analizując i badając populację np. dzieciątów, owadów saproksylicznych etc. zmniejszenie ilości drewna martwych drzew wiąże się m. in. z ograniczeniem ilości dostępnego materiału badawczego. W kontekście zarządzania obszarami leśnymi należy mieć na uwadze szerszy, globalny pogląd na sprawę. Państwo wyrażają troskę o stan Puszczy Białowieckiej, jednakże należy jednoznacznie stwierdzić, że nie będzie możliwe osiągnięcie właściwego stanu ochrony siedlisk i zwierząt bez zbalansowanego podejścia do problemu, czyli próby łagodzenia zagrożeń takich jak pożar, czy zmiana charakterystyki siedlisk przyrodniczych w perspektywie minimum średnio, jeżeli nie długookresowej.

Dla wypracowania strategicznego podejścia został powołany Zespół Ekspertów do spraw Puszczy Białowieckiej, którego celem jest przedstawienie rekomendacji do planu działań na terenie Puszczy Białowieckiej (§ 2 ust. 1 zarządzenia). Plan działań na terenie Puszczy Białowieckiej co do istoty będzie uwzględniał zarówno przepisy prawa polskiego, jak i zobowiązania międzynarodowe (*Zarządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 maja 2018 r. w sprawie powołania Zespołu Ekspertów do spraw Puszczy Białowieckiej, Dz. Urz. Min. Środ. poz. 31*).

Należy stanowczo stwierdzić, że lasy nadzorowane przez nadleśnictwa: Białowieża, Browsk i Hajnówka nie są traktowane jak typowe gospodarstwa leśne. Zasady zarządzania i ochrony lasów na obszarze trzech puszczańskich nadleśnictw zawarte są m. in. w planach urządzenia lasu dla nadleśnictw, Planie Zadań Ochronnych dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowiecka PLC200004

oraz w Programie Gospodarczo-Ochronnym Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Puszcza Białowieska” na lata 2012-2021. Dlatego też Państwa ocena, że obszary zarządzane przez puszczańskie nadleśnictwa prowadzą do zmian w kierunku plantacyjnym jest niezrozumiała. Należy wskazać, że lasy zarządzane przez puszczańskie nadleśnictwa wpisują się w definicję lasu wielofunkcyjnego³ i w odróżnieniu od plantacji, pełnią istotną rolę w ochronie różnorodności biologicznej oraz m.in. w świadczeniu usług społecznych związanych z turystyką, edukacją i nauką.

Z poważaniem,

MINISTER ŚRODOWISKA

Henryk Kowaiczek

Do wiadomości:

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów

³ Las wielofunkcyjny: obszar leśny przeznaczony zasadniczo do więcej niż jednego celu, w którym żaden z tych celów nie jest uważany za dominującą funkcję. Obejmuje dowolną kombinację: produkcji towarów, ochrony gleby i wody, ochrony różnorodności biologicznej i świadczenia usług społecznych, przy czym żadna z tych funkcji nie jest uważana za dominującą (FRA 2015 r. Terminy i definicje, FAO 2012 r.)